

Pot v Tolmin ; Ciril Kosmač

Pot v Tolmin je pripoved o tem, kako gresta oče in sin zgodaj zjutraj na pot. Med večurno hojo mu oče da nemalo življenjskih naukov, pripoveduje življenjske zgodbe o osebah v domači dolini in obžaluje, ker ni pisatelja, da bi jih napisal.

V Tolmin je bilo skoraj tri ure hoda. Ker se je sredi noči ura ustavila, sta vstala prezgodaj in prezgodaj krenila na pot. V temi je bila domača dolina tako tuja in grozljiva. Zdela se mu je neznansko globoka in ozka, pobočja so bila skoraj navpična, gore najmanj 3x višje, Idrijca je šumela 10x bolj kot podnevi...

Pol ure hoda iz vasi sta prispela na Samotežnik. Tam je stala stara čudna hiša, ena izmed najstarejših v dolini. Oče je daleč naokoli poznal vse hiše, vse družine, njih preteklost in sedanost. Poznal je tudi zgodbo o Samotežnikih, ki so izumrli zaradi pohlepa in skoposti. Bili so tako skopi, da se tudi ženili niso več, ker so se bali, da bi žena preveč pojedla in otroci še več. Tako je rod izumrl.

S tem mu je hotel povedati, da te pohlep zaduši. Torej mu po bogastvu ni treba hrepeneti. Oče je vedno znova poudarjal, da v dolini ni nobenega pisatelja, ki bi te zgodbe zapisal.

Spet sta molče nekaj časa prepeščila naprej. Tišino je zmotil lajež Ravniškega Sultana. Oče je potegnil robec iz žepa, ga raztegnil, zaplahutal z njim, se useknil, se z dlanjo poribal po nosu, se odkrehnil in pričel pripovedovati zgodbo o Ravničarjevih.

Stari Ravničar je bil udarjen po pameti, bil je dober in napreden gospodar, veliko je bral, zanimalo so ga različne stvari, doma je imel pravo delavnico. Takrat je bilo na Ravnici vse na kolesa, na vzvode in na jermene. Sam si je bil naredil kolo. Bogaboječi kmetje njegovih naprav niso hoteli videti. Povezovali so ga s hudičem, češ, da je bog ustvaril človeka zato, da bi delal sam. Stari Ravničar je bil res obseden. In ta obsedenost ga je ugonobila.

Nekega zimskega večera je v gostilni na Ravnici beseda nanesla, češ kako lepo bi bilo, če bi bil led na Idrijci že dovolj trden, da bi se lahko pognal čez in skočil naravnost v posteljo. To pa je bilo seveda nekaj za Ravničarja. Začel je trditi, da ta led drži, samo dovolj naglo se je treba pognati po njem. In to hotel tudi dokazati. V hipu je bil na drugi strani, žena je jokala od same sreče in ga rotila naj se vrne čez most. Takrat je nastala smrtna tišina in vsi so vedeli, da se bo pognal nazaj. Ravničar je v temi priletel preveč na desno, zdrknil skozi luknjo v ledu in utonil.

Stara Ravničarica je po moževi smrti zaklenila njegovo delavnico, zmetala knjige v peč in začela kmetovati po starem. Otroke je držala na kratko. Tonetu ni pustila, da vzame Oti. Tone pa je vse neveste, ki mu jih je izbirala mati zavrnil. Ko je Oti dobila pismo Tonetove mame, da naj ga pusti pri miru, je še isti večer izginila. Tone se je čisto zapustil dokler ni dobil Otijinega pisma iz Trsta.

Po smrti stare Ravničarice je Tone takoj odšel po njo. Vzela sta se vendar je Oti deveti dan po poroki umrla zaradi pljučnice. Tone se je po Otijini smrti spet zapustil.

Ravničarja so kmalu zapustili dekla, hlapec in pastir ostala je samo kravarica Veronika (Zamorka so jo bili klicali), ki je 15 let sama skrbela za Ravnico, Toneta Ravničarja in še za devet otrok, ki mu jih je rodila.

Nekega dne, ko je Tone spet stal na mostu, ga je mlajši brat Janez podražil, češ, kaj bi rekla Oti, če bi se vrnila in bi ga videla tako umazanega in smrdljivega.

Naslednji dan je Tone zabredel do pasu v Idrijco in se začel umivati. Ker je bilo aprila so ga ljudje skušali spraviti iz vode. Prehladil se je, dobil pljučnico in umrl. Takoj so pričele krožiti govorice, da ga je Janez spravil v vodo zato, da bi umrl, Janez pa podedoval. Janez je Veroniko z otroci vred zaklenil v klet, tako da tudi na pogreb ni smela. Še isti dan jih je vse napodil od hiše.

Zvečer sta se najstarejša otroka vrnila in pretepla Janeza. Ker se po treh tednih ni prikazal iz hiše, so ljudje prišli nakrmiti edino kravo, ki je ostala na Ravnici. Našli so Janeza, ki se je tresel in tiščal za omaro ter vpil, da spet grejo, da se vračajo in da naj zaprejo vrata. Z avtomobilom so prišli ponj in ga odpeljali v norišnico.

Ko je oče zaključil s pripovedovanjem sta nekaj časa molče nadaljevala pot.

Ker sta prezgodaj odšla od doma sta sedla pod kozolec in čakala, da se zdani. Pokrajina se je naglo spreminjala, dolina ni bila več ozka in globoka, hribi so se razmaknili, nebo se je odprlo in pomodrililo. Spet sta molče nadaljevala pot, ko ga je oče nenadoma vprašal kaj bi rad postal. Pob je samo skomignil z rameni, kar je pomenilo, da še nikoli ni razmišljal o tem. Oče je spet potegnil robec iz žepa, ga raztegnil, zaplahutal z njim, se z dlanjo poribal po nosu, se odkrehnil toda useknil se ni! Oče je bil edinec in želel si je iti v šolo, vendar je bil njegov oče preveč trmast in starokopiten. Ponavljal je vedno isto, da kmet je rojen za kmeta in ne za gospoda. V svojih mislih je pisal knjige, sam se je učil in sklenil, da se bo naučil orgljanja. Ker mu oče ni hotel dati denarja za klavir je šel sam za delavca. Kjer je zaslužil prvi denar in si kupil klavir. Kaj kmalu mu ga je oče pahnili iz hiše. Zaradi krčnih žil ga niso vzeli med vojake, zato je odšel za pismonoša, vzel v najem majhno gostilno, odprl trgovino...vendar nič dosegel.

Sin je čutil, da bi mu oče rad nekaj povedal. In res je kaj kmalu z zadrego vprašal, če piše pesmi? Pesmi je pisal Mlinarjev Cene, pa so se mu vsi posmehovali. Kmalu sta se po klancu začela spuščati proti Tolminki, ko je oče sinu le priznal, da je skoraj pred tridesetimi leti napisal povest Ladja brez krmarja, in jo je skril pod streho. Takrat se je sin zavedel, da je oče bil prej samo oče, zdaj pa ni več samo oče, temveč da je dober človek s svojim življenjem. Prišla sta do šole, in pob mu je obljubil, da se bo z ravnateljem pogovarjal prijazno, da se bo za vse zanimal in da se bo doma pridno učil.